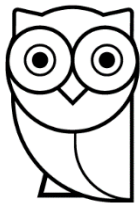

Undervisningsforløb:

Lokalhistoriske kildepakker – Valby og Sydhavnen (Boligforhold og levevilkår)

Kildemateriale: Erindring nr. 31 – Erik Liebst, 1995 Uddrag af Erik Liebsts pensionisterindring fra 1995. Her fortæller han om sin barndom og opvækst i Sydhavns kvarteret i en familie med mange søskende.

Find den samlede erindring her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/18-20823>

KØBENHAVNS
STADSARKIV

Jeg har kun spredte erindringer om årene inden 1921, hvor jeg begyndte i skolen. Vi syv børn og forældre boede i en skrabet 2-værelses på Frederiksholm (Sydvestkvarteret), dengang kaldet Kongens Enghave. Det var i en 4-længet ejendom på daværende Enghavevej 208, idag Borgbjergvej 8.

Al personlig vask - når den slags skulle foregå i hjemmet - var ved den ensomme koldtvandshane over køkkenvasken. Køkkenet var af en pæn størrelse, men primitivt med tallerkenrækker og et par gasapparater på et jerngasbord ved væggen. Varmt vand fik man ved at varme en kedel over gassen eller i indstiksrummet i kakkelovnen.

(4)

Hvordan ni mennesker - små og store - kunne finde soveplads og "lebensraum" i en primitiv 2-værelses, forstår man næppe idag. Vi lå da også allevegne, i stue og soveværelse. Selv lå jeg, erindrer jeg, på et vist tidspunkt på en madrass på gulvet. Som større kom jeg til at ligge på sofaen i stuen. Vi skulle sove, spise, leve sammen i denne 2-værelses, læse lektier, tale sammen, lege, skændes, slås osv. At en og anden af os fik tics og lignende nervøse reaktioner er yderst forståeligt. Personligt oplevede jeg som 11-årig at ligge en måned på Dronning Louises Børnehospital i Færimagsgade hos den dengang berømte børnelæge, professor Monrad, til behandling for grimasser og lignende ufrivillige muskelbevægelser.

(4-5)

Hvor Gustav Bangsgade er, havde Teglværket haft et stort kalkbrud, som efterhånden var blevet fyldt med grundvand. En del af hullet blev opfyldt, da P.Knudsens Gade anlagdes, men der blev en dyb sø tilbage - Vandhullet kaldte vi det, med stejle skrænter vejen rundt. Idag er det et efterspurgt kolonihaveområde med det mere lyriske navn "Kirkesøen", men dengang havde vi børn strenge påbud om at holde os væk derfra. Jeg oplevede, at en dreng lidt længere henne på Enghavevej havde leget derovre og var faldet i og druknet. Der var nu heller ingen grund overhovedet til at lege derovre ved søen, for allevegne omkring os var store markområder, endnu ubebyggede, hvor vi kunne lege med de andre børn, spille bold, plukke blomster og flette kranse, gemme os i det høje græs osv.osv. Og der var kun et kvarters gang ud til den dejligste sandstrand, derude hvor Sjællandsbroen er idag. Her kunne vi bade, men kun efter aftale med andre, for "der var huller" som man kaldte det. Der var da også nogle børn og unge, der druknede derude, husker jeg. Vi hørte tit ambulancernes tuden ud ad Sydhavnsgade.

(5)

Til daglig så vi børn ikke meget til vores far. Derimod var Mor altid hjemme - alt efter den gode gamle recept, hvor manden er skaffedyret og konen tager sig af børn og hjem. Slet ikke nogen dårlig ordning for os børn, som altid havde Mor, når vi havde brug for hende. Der var ikke behov for nutidens dyre børneinstitutioner, Men for vores far var det et forfærdeligt slid!

Han måtte hele tiden søge ekstrajobs. En kort overgang var han sovevognskonduktørvikar el.lign. og smuglede f.eks. Mor med på en tur til Berlin. Om det måske var derfor, han ikke beholdt jobbet ret længe, ved jeg ikke. I flere somre var han kontrollør i Tivoli, hvilket gav os børn mange fordele. Vi kom gratis ind, og var der feriefest, hvor børn dengang fik nogle gratisbilletter til de forskellige forlystelser, havde han altid fået fat på en hel del af disse dejlige billetter.

(7)

I en årrække underviste Far også i svømning på den flotte nye badeanstalt "Sønderstrand" ude ved slusen i Sydhavnen, hvor Sjællandsbroen er idag. Han og jeg havde forøvrigt i flere år dyrket morgenbadning sammen på den gamle badeanstalt i Gasværkshavnen, som alle vesterbroskolerne benyttede. Ingen anede noget om forurening dengang, men svømning var så sund, så sundt. Først langt senere opdagede man, at det ikke just var hyggelige sager, man svømmede i, og så blev denne næsten historiske

badeanstalt lukket af sundhedsmæssige årsager.

(7-8)

Som nævnt tidligere havde vi ikke bademuligheder i hjemmet, men dog mulighed for en besværlig "etagevask" i køkkenet. Som større klarede vi os med den kommunale badeanstalt i Lyrskovgade, mest om vinteren, mens vi om sommeren dyrkede friluftsbadning på "Gasseren" og "Sønderstrand". Far og Mor havde i mange år den arbejdsdeling at hun lørdag aften tog ind til byen, nærmere betegnet Værnedamsvej og Vesterbrogade, hvor hun købte billigt ind lige før forretningerne lukkede for week-enden ved 9-tiden om aftenen. Imens badede min far børneflokket i en stor zinkbalje, begyndende med de mindste, Karen og Kirsten, og derefter os andre efter tur. Det var stort set det samme vand, der gik igen, men med stadig ihældning af en ekstra kedel varmt vand fra gasblusset eller kakkelovnen. Det gik såmænd udmærket på den måde. Og når så Mor kom hjem, var vi rene og fine i nystrøget nattøj og med nyklippede negle, og Mor havde altid nogle små firkanter chokolade (skidt med tænderne) og nogle bløde bananer med hjem, som vi kunne nyde på sengekanten. Disse lørdagsaftener er rare at tænke tilbage på, synes jeg. Og søndag morgen lå der altid noget mere slik til os på "moden", som vi kaldte kommoden.

(10)

Et år var der mangel på juletræer i København. Far købte altid i sidste øjeblik for at få træet så billigt som muligt, men den juleaftensdag cyklede han forgæves rundt i byen for at skaffe et træ. Vi børn var frygteligt skuffede, men han levede op til forventningerne og reddede situationen. Det lykkedes ham at få fat på nogle bundter grangrene, og dem sømmede han i nogle kredse rundt om et kosteskaf. Det blev det mest regelrette juletræ, man nogensinde har set, og da det stod om aftenen med stjerne og stads og lysene tændt, savnede vi børn ikke noget. Jeg tror faktisk også, det på en vis måde tilfredsstillende Fars sans for orden og nøjagtighed.

(37)

En juletradition i tyverne var også invitationen til os børn om at komme til juletræ en eftermiddag på den gamle gård Frederikslund, der lå med en dejlig have i nærheden af institutionen "Karensminde", sådan som jeg har omtalt i Kapitel 2. Karl Pedersen, sønnen på gården og kordegn ved Frederiksholm Kirke, og hans to søstre Dagmar og Agnes kendte os, dels gennem Onkel Jørgens arbejde i KFUM's hovedafdeling i Gothersgade, dels fra vor gang i søndags-skolen, som Karl Pedersen stod for. Jeg kan se for mig de tre søskende og deres gamle mor i de gamle stuer, når vi 6-7 børn i vort bedste tøj defilerede ind, og trods Fars dygtighed på juletræsområdet, har jeg aldrig set flottere træ end det store på Frederikslund.

(38)

Nu til dags, hvor et københavnerbarn næppe ved, hvordan en hestepære ser ud eller lugter, kan det være svært at forestille sig de mange hestekøretøjer, som karakteriserede vores trafik. Det skete, at vi drenge - piger gjorde jo ikke sådan noget - fik lov af en venlig kusk at hoppe op bagpå hans hestevogn, f.eks. når vi kom fra skole og gerne ville hurtigt hjem. Jeg har tit sammen med mine kammerater spænet bagefter sådan en vogn for at indhente den og klatre bagfra op på ladet, mens den var i fuldt trav. Det var selvfølgelig strengt forbudt os af de voksne, og der skete da også triste ulykker på den måde - men vi trodsede formaningerne, og sjovt var det.

Selvfulgelig kendte vi både til elektriske sporvogne og mere eller mindre mærkeligt udseende automobiler. Vi spadserede i mange tilfælde, eller de, der var lykkelige ejere af en cykel, cyklede, men havde vi råd, kørte vi med sporvognen. Men at køre i automobil lå langt over vores formåen. Vi yngre søskende var lykkelige, da Otto i sin glødende interesse for al slags færdselsmekanik engang fik arrangeret, at vi skulle en tur med en ny omnibuslinje, som var oprettet i forbindelse med Linje-3-sporvognssløjfen ved Sydhavnsgade. Den kørte ad den lange bugtede Enghavevej forbi fælleden og videre ud ad Gl.Køgevej til den gamle "Flaskekro" og tilbage igen. Omnibussen var nærmest en ombygget lastbil med to langbænke på ladet og overdækket med markisestof hele vejen rundt. Som passagerer kunne vi kun få sparsomme kik gennem nogle små fedtetgule vinduer af celluloid. Tilmed regnede det på hele farten, men vi børn fik da en oplevelse ud af de 15 øre, turen kostede.

(48)

Den 5.februar 1936 skete der det forfærdelige, at Mor døde. Hun havde været alvorlig syg og sengeliggende lige siden jul, og da hun blev kørt ind på Kommunehospitalet, var alt håb ude. Hun havde i mange år gået med en knude i det ene bryst, men havde aldrig turdet søge læge for det. Hun har selv en gang ladet os børn føle på knuden, som hun stadig håbede var godartet, og i

(50)

hvert fald nægtede hun at lade nogen skære i hendes bryst. Så måtte det gå, som det kunne. Det gjorde det så også, for da hun endelig var blevet indlagt, var det for sent. Kræften havde udviklet metastaser i hele kroppen, så operation var umulig. Man lod hende bare ligge hen i en morfindøs. Vi besøgte hende igen og igen, men fik aldrig kontakt med hende, og vi blev elendigere og elendigere til mode.

Den modbydelige vinterkolde februardmorgen, da vi stod i hospitalets kapel og så hende ligge som en marmorfigur, har jeg aldrig kunnet glemme. Det var første gang, jeg oplevede at stå overfor et dødt menneske, ovenikøbet min egen mor, og indtrykket var sjælsrystende. Jeg fornemmer også den knugende følelse, da vi kom op på hospitalsgangen, og en sygeplejerske kom ud med Mors slidte håndtaske og få efterladte ejendele. En ting gav os noget at tænke over: i et af taskens siderum lå der en lille sum, som hun må have klaret at spare op til gennem længere tid, formentlig med henblik på sin begravelse.

(51)

Vores Far var altså blevet enkemand i en alder af 52. Han sad tilbage med to skolepligtige børn, Jytte og Børge på 10 og 7 år. Desuden boede Karen, Kirsten, Villy og jeg selv endnu hjemme. Hjemme var dengang i P.Knudsensgade 24, hvortil familien var flyttet efter et par år i P.Sabroesgade. Dengang boede man jo gerne hjemme, indtil man blev gift, ja, havde ikke råd til andet, og desuden betalte vi en rimelig del af vores løn til hjælp til de fælles udgifter, husleje, mad, vask osv., så Far kunne kun dårligt undvære os voksne børns økonomiske assistance. Men det var jo stadig en stor husholdning, og Far fik store problemer med at få hushjælp til de mange gøremål, rengøring, madlavning osv. Der kom flere udmærkede damer i vores hjem, men han var ikke nem at stille tilfreds og krævede f.eks. ubetinget, at de aflagde nøje regnskab for hver øre. Han havde dem også ofte mistænkt for at ville gifte sig med ham. Det ændte dog med, at vi fik en stabil hushjælp, som han havde tillid til, en frk. Lassen, en elskelig lille dame fra Samsø. Og så lavede hun god dansk mad, som vi alle bedst kunne lide det.

(51)

Eriks mors begravelsesprotokol: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/1-414513>

Far Andreas' registerblad: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-1240969>